

KARTKA Z HISTORII WOJSKOWEGO INSTYTUTU MEDYCZNEGO. OD WOJSKOWEGO ODDZIAŁU CHIRURGICZNEGO W 1945 R. DO INSTYTUTU CHIRURGII W 1974 R.

A snapshot from the history of Wojskowy Instytut Medyczny (Military Institute of Medicine): From the military surgical department in 1945 to the Institute of Surgery in 1974

Danuta Augustynowicz¹, Halina Rudnicka², Dorota Połec³

1. Wojskowy Instytut Medyczny – Państwowy Instytut Badawczy, Wydział Wsparcia i Zarządzania Projektami, Polska
2. Wojskowy Instytut Medyczny – Państwowy Instytut Badawczy, Biblioteka Naukowa, Polska
3. Wojskowy Instytut Medyczny – Państwowy Instytut Badawczy, Pion Nauki, Polska

Danuta Augustynowicz – 0000-0001-6987-0571

Halina Rudnicka – 0000-0002-2003-9258

Dorota Połec – 0000-0003-2610-2155

Streszczenie: W artykule przedstawiono historię rozwoju wojskowych oddziałów chirurgicznych w Warszawie: chirurgii ogólnej, ortopedii, urologii, neurochirurgii i chirurgii plastycznej. Cezura czasowa obejmuje lata 1945-1974, tj. od utworzenia pierwszego wojskowego oddziału chirurgicznego przy ul. Koszykowej 78 do 1974 r., kiedy powstał Instytut Chirurgii Centrum Kształcenia Podyplomowego Wojskowej Akademii Medycznej (obecnie Wojskowy Instytut Medyczny – Państwowy Instytut Badawczy) i przedstawia główne kierunki badań w omawianym w okresie. Dokonania klinik wpisują się 77-letnią historię Wojskowego Instytutu Medycznego.

Abstract: The article presents a history of development of military surgical departments in Warsaw: general surgery, orthopaedics, urology, neurosurgery and plastic surgery. It covers the years 1945-1974, from the date of establishing the first military surgical department at Koszykowa 78, until 1974, when the Surgery Institute of the Postgraduate Education Center of the Military Medical Academy (currently the Military Institute of Medicine – National Research Institute) in Warsaw was established, and presents the main directions of research and the most important scientific achievements of clinics in this period. The clinics' achievements are part of the 77-year history of the Military Institute of Medicine.

Słowa kluczowe: szpitale wojskowe – historia, medycyna wojskowa – historia, historia medycyny XX wieku.

Key words: military hospitals – history, military medicine – history, 20th-century history of medicine.

DOI 10.53301/lw/152968

Praca wpłynęła do Redakcji: 18.07.2022

Zaakceptowano do druku: 24.08.2022

Autor do korespondencji:

Danuta Augustynowicz

Wojskowy Instytut Medyczny – Państwowy Instytut

Badawczy, Wydział Wsparcia i Zarządzania Projektami

e-mail: daugustynowicz@wim.mil.pl

Jednym z pierwszych oddziałów, który rozpoczął działalność jeszcze przed dniem zakończenia II wojny światowej był Oddział Chirurgiczny 1. Szpitala Okręgowego w Warszawie. Został on utworzony na mocy rozkazu Naczelnego Dowództwa WP nr 23/org z 1 lutego 1945 r. o sformowaniu na wyzwolonych terenach 6 okręgów wojskowych [1, 2]. Szpital zajął pomieszczenia budynku przy ul. Koszykowej 78. Oddział Chirurgiczny, który powierzono płk. lek. Michałowi Dobulewiczowi rozpoczął pracę już 5 kwietnia 1945 r. Ważnym krokiem w kierunku zabezpieczenia rannych i chorych było utworzenie przy szpitalu (7 kwietnia 1945 r.) Centralnego Ambulatorium z gabinetami specjalistycznymi. Gabinet chirurgiczny prowadził mjr lek. Włodzimierz Sawicki [3, 4].

Pierwsze dni po wojnie były niezwykle trudne dla służby zdrowia w Polsce. Zakończenie okupacji i początek powojennej odbudowy wymagały natychmiastowych działań, co wynikało przede wszystkim ze zniszczeń wojennych oraz braku personelu medycznego. Zadania stojące przed wojskową służbą zdrowia nakreślił ówczesny Szef Departamentu Służby Zdrowia – gen. bryg. Michał Moguczy w 1945 r.: „[...] przypadło nam (...) w udziale zlikwidowanie następstw wojny. W naszych szpitalach bowiem pozostała wielka ilość najciężej rannych, (...). Stoi przed nami zagadnienie chirurgii restytucyjnej, które musimy rozwiązać oraz zagadnienie leczenia rannych z różnymi rodzajami neurastenii, rozstrojami psychicznymi oraz leczenia zaostrzeń przewlekłych schorzeń, które w stanie

podniecenia wśród działań bojowych nie dały znać o sobie” [5].

Oddział Chirurgiczny Szpitala MON w Warszawie, ul. Koszykowa 78

Decyzja o utworzeniu nowego szpitala, przeznaczonego dla oficerów WP i członków ich rodzin, zapadła jeszcze w 1945 r. Dowództwo zdecydowało o przeniesieniu 1. Szpitala Okręgowego na ul. Nowowiejską 27, a na Koszykowej rozlokowano Szpital MON.

Oficjalnie otwarcie szpitala nastąpiło w listopadzie 1945 r. Kierownictwo Oddziału Chirurgicznego powierzono dr. med. Marianowi Garlickiemu, późniejszemu generałowi brygady, profesorowi, który funkcję tę pełnił do 2 lutego 1946 r. (Ryc. 1).

Rycina 1. Profesor Marian Garlicki

W pierwszym okresie w oddziale pracowało trzech lekarzy: płk dr Kazimierz Opacki, który był zastępcą kierownika, neurochirurg mjr dr med. Artur Hausman oraz mjr dr med. Stanisław Rusiniak. Następcą dr. Garlickiego został dotychczasowy ordynator Oddziału Chirurgicznego 1. Szpitala Okręgowego w Warszawie – płk dr med. Tadeusz Bętkowski. Oddział stał się 44-łóżkowym oddziałem klinicznym z pododdziałami: chirurgii ogólnej, chirurgii urazowej, kierowanej przez płk. dr. med. Stanisława Rusiniaka oraz pododdziału dla chorych z problemami urologicznymi, którymi opiekował się kpt. dr med. Kazimierz Szczepański [6] (Ryc. 2).

Kadra oddziału stale borykała się z trudnościami lokalowymi, brakiem odpowiedniego sprzętu a także fachowego zespołu lekarsko-pielęgniarskiego. Oddział w ówczesnym czasie dysponował jedną salą operacyjną, w której wykonywano operacje zarówno chirurgiczne, jak i urologiczne, ortopedyczne oraz ginekologiczne. Zespół oddziału stanowili: płk dr med. Tadeusz Bętkowski, ppłk lek. Jan Rusiniak, mjr lek. Karol Kunerth, mjr dr med. Artur Hausman, por. lek. Tadeusz Chojnacki, por. lek. Władysław Gruchalski, por. lek. Juliusz Słoński, kpt. dr med. Kazimierz Szczepański, por. lek. Paweł Kubica, por. lek. Józef Walenzik, por. lek. Edmund Warszawski. Obowiązki pie-

Rycina 2. Płk dr med. Kazimierz Szczepański

łęgniarki oddziałowej powierzono Halinie Kazmierczak, a blokiem operacyjnym kierowała Róża Augenlicht [7].

Przez kilka pierwszych lat funkcjonowania Szpitala MON codzienną pracę chirurgów wspomagali wybitni specjaliści, profesorowie m.in.: Bolesław Szarecki, Aleksander Szacki, Tadeusz Butkiewicz, Tadeusz Koszarowski, Ryszard Manteuffel, Witold Rudowski, Zdzisław Łapiński, Jan Nielubowicz [8] (Ryc. 3).

Działalność Oddziału Chirurgicznego we wczesnym okresie istnienia skupiała się głównie na pełnieniu roli oddziału usługowego i szkoleniowego. Jak wspomina dr Garlicki: „Wykonując zabiegi na bieżąco, zajmował się [oddział – uzup. autora] również rekonstrukcją nabytych chorób chirurgicznych, związanych z okresem wojny i okupacji”. Czas ten doktor nazywa „okresem organizacyjnym”, ale jednocześnie zwraca uwagę, że: „[...] już wtedy zaczęto zbierać materiał do publikacji naukowych, szkolono młodych lekarzy i zapoczątkowano ruch naukowy w ramach zebrań wewnątrzoddziałowych i zebrań w ramach Warszawskiego Tow. Chirurgicznego” [9].

Wynikiem stałego rozwoju placówki, w tym rozwoju naukowego, była zmiana organizacyjna Szpitala MON przeprowadzona w lutym 1952 r., w wyniku której zmieniono również nazwę na Centralny Szpital Ministerstwa Obrony Narodowej. Rozszerzono zakres zadań szpitala, włączając prowadzenie działalności naukowej, utworzono stanowiska kierowników naukowych. Opiekę naukową nad oddziałami chirurgicznymi objął dr med. Tadeusz Bętkowski, który zakończył karierę chirurga.

W 1952 r. rozpoczęto budowę nowego skrzydła budynku wzdłuż ul. Koszykowej w kierunku ul. Wilczej. Kubatura nowej części była większa niż przedwojennego budynku. W następnym roku rozpoczęto remont starych pomieszczeń. Oddziałowi Chirurgicznemu oddano do użytku dwie duże sale operacyjne, pomieszczenia na sterylizację, narzędziownię oraz dwa pokoje przygotowawcze. Blok operacyjny otrzymał nowoczesny sprzęt anestezyjologiczny, a w niedługim czasie elektrokardiogram i elektrokardioskop.

Rycina 3. Operuje profesor Tadeusz Butkiewicz

Powiększono również pododdział ortopedyczny do 80 łóżek, dzięki temu mógł przyjąć większą liczbę pacjentów dorosłych i dzieci. Zmieniono również tryb dyżurowy – lekarze przestali pełnić dyżury lekarzy ogólnych szpitala, obowiązki te pełnili już tylko na oddziale chirurgicznym [6-9].

Podczas zabiegów chirurgicznych zaczęto stosować narcozę intubacyjną przy użyciu pentotalu, podtlenu azotu i środków rozkurczających (kurara, flaxedil). Jako zasadę przyjęto w narkozie eterowej równoczesne podawanie tlenu, a przy spodziewanym dużym krwawieniu stosowano pendiamid [10].

W roku 1956 doc. dr med. Tadeusz Bętkowski ze względu na zły stan zdrowia został przeniesiony na stanowisko konsultanta gabinetu chirurgicznego Centralnej Przychodni Lekarskiej przy ul. Nowowiejskiej. Ordynaturę Oddziału Chirurgicznego objął płk dr med. Władysław Zagórski, pełniąc równocześnie funkcję kierownika naukowego oddziałów chirurgicznych. W składzie zespołu lekarzy oddziału w 1957 r. byli: płk Karol Kunerth, który pełnił funkcję zastępcy ordynatora, mjr Juliusz Słoński, mjr Tadeusz Chojnacki, kpt. Władysław Gruchalski, por. Jerzy Bokwa, por. Wacław Torz, por. Stefan Błachnio, por. Tadeusz Winiarski pełniący obowiązki anestezjologa. Pododdział urologiczny zyskał nazwę Klinicznego Oddziału Urologicznego, ordynatorem pozostał mjr dr med. Kazimierz Szczepański. Z uwagi na brak wykwalifikowanego zespołu oddział ten pełnił rolę głównie usługową.

W lutym 1962 r. Oddział Chirurgiczny został przemianowany na Katedrę Chirurgii z I Kliniką Chirurgiczną 2 CSK WAM. Kierownictwo katedry powierzono płk. dr med. Władysławowi Zagórskiemu, który w czerwcu 1961 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego [7, 9].

Od początku powstania szpitala ordynatorzy i kierownicy oddziałów poza działalnością leczniczo-usługową podejmowali pracę naukową i działalność dydaktyczną. Dr Władysław Zagórski prowadził badania doświadczalne na zwierzętach w wywoływaniu i leczeniu ostrych chorób trzustki i wskazań operacyjnych w tym schorzeniu, również chirurgicznym leczeniu chorób żołądka. Wspólnie z zespołem kliniki zainicjował produkcję klejów tkankowych i ich zastosowanie kliniczne [6-9]. Ponadto, prowadzono badania doświadczalne operacji na otwartym sercu, badania nad opracowaniem własnej techniki reanimacji w przypadku zatrzymania czynności serca, nad chorobą zrostową, szwem naczyniowym i jego techniką oraz materiałem, nad właściwym doбором biologicznie czynnych przeszczepów [11]. Na uwagę zasługuje bliska współpraca Oddziału Chirurgicznego z Kliniką Chorób Wewnętrznych. Wspólnie pracowano nad zagadnieniami rozpoznawania, różnicowania chorób żołądka, dwunastnicy, dróg żółciowych, trzustki i wskazań operacyjnych w tych schorzeniach [8]. W tamtym okresie 34 lekarzy zdobyło stopień doktora medycyny z zakresu specjalności chirurgicznych, siedmiu doktorów uzyskało stopień docenta, jeden docent uzyskał nominację na profesora nadzwyczajnego, a jeden profesor nadzwyczajny otrzymał tytuł profesora zwyczajnego. W ciągu 20 lat

Rycina 4. Zespół Kliniki

istnienia oddziałów opublikowano 67 prac, z czego 54 od dnia powołania 2. CSK WAM [9] (Ryc. 4).

W 1974 r. klinika została przeniesiona do budynków szpitala przy ul. Szaserów i włączona w struktury nowo powołanego Instytutu Chirurgii CKP WAM.

Klinika Chirurgii Urazowej i Ortopedii

Zmiana na stanowisku kierownika naukowego Oddziału Chirurgicznego w październiku 1958 r. na płk. prof. dr. med. Mariana Garlickiego miała istotne znaczenie dla przyszłości oddziałów ortopedycznych szpitala. Profesor latem 1957 r. został ponownie powołany z rezerwy do czynnej służby wojskowej i 1 sierpnia 1957 r. podjął pra-

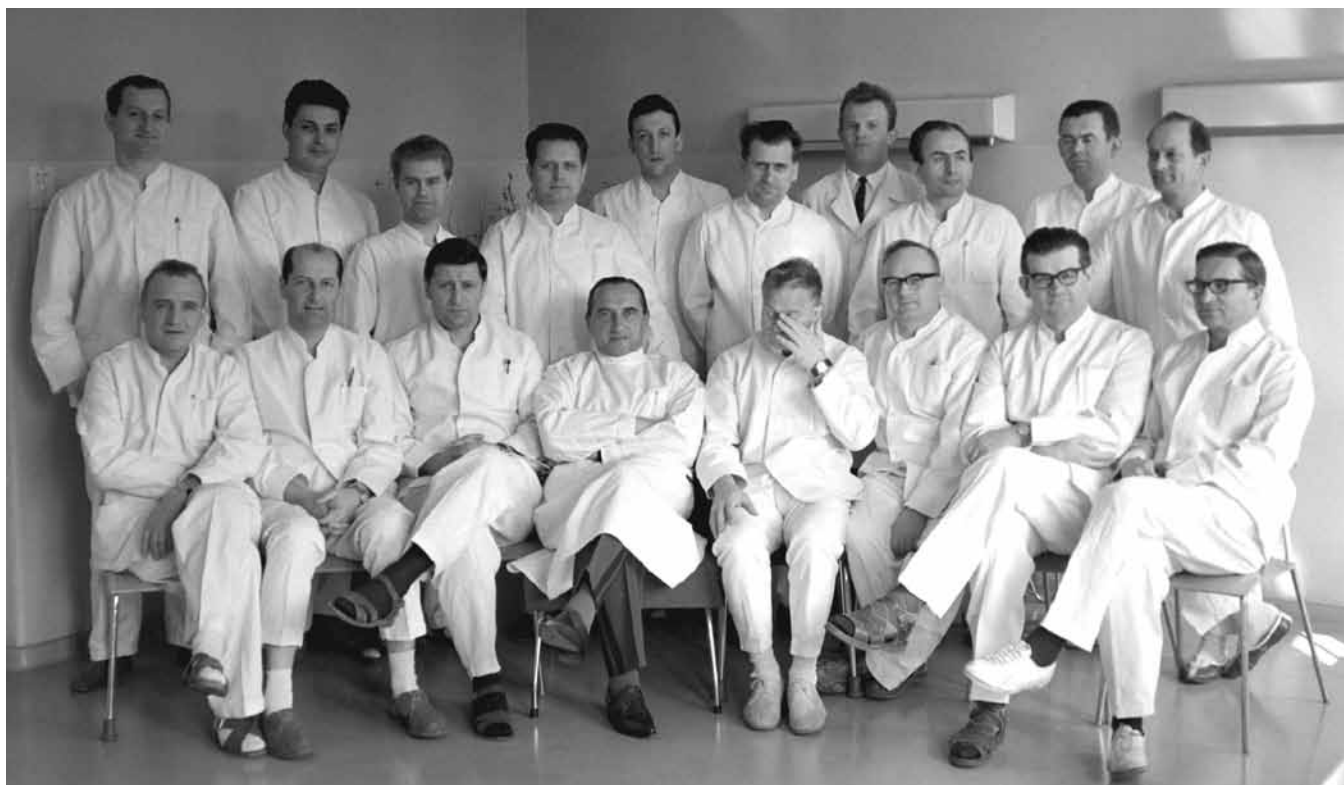
Rycina 5. Por. dr med. Stefan Malawski

cę w CS MON, obejmując stanowisko Naczelnego Chirurga Wojska Polskiego oraz ordynatora Oddziału Chirurgii Urazowej [6].

W tym samym roku Oddział Chirurgii Urazowej zmienił się w samodzielny II Oddział Chirurgiczny, którego ordynatorem był mjr doc. dr med. Stefan Malawski (Ryc. 5).

Kolejny etap rozwoju oddziałów chirurgicznych związany był z utworzeniem w 1958 r. Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi i włączeniem szpitala w jej struktury. Centralny Szpital MON przemianowano na 2. Centralny Szpital Kliniczny WAM. Podstawowe zadania szpitala zostały poszerzone o zadania dydaktyczne – w wojsku rozpoczął się proces doskonalenia podyplomowego i specjalistycznego kadr medycznych, do którego włączono również kadry 2. CSK WAM.

Dzięki ogromnemu wysiłkowi i staraniom prof. Garlickiego w 1958 r. na bazie oddziału powstała Klinika Ortopedii i Chirurgii Urazowej. Początkowo liczyła tylko 40 łóżek ortopedyczno-urazowych dla dorosłych. Po przeniesieniu kliniki do nowego skrzydła przy ul. Koszykowej uzyskano blok operacyjny, utworzono 30-łóżkowy pododdział ortopedii dziecięcej, którego kierownikiem został płk dr med. Jerzy Szulc oraz pododdział chirurgii plastycznej, kierowany przez płk. dr. med. Stanisława Falkowskiego [12]. Zorganizowano specjalistyczne przychodnie ortopedyczne, tj. poradnię dla dzieci z wadami wrodzonymi stawów biodrowych, kręgosłupa i z innymi wadami, przychodnię rehabilitacyjną obejmującą chorych po zabiegach operacyjnych, urazach, z wadami postawy i dzieci z porażeniami w następstwie choroby Heinego-Medina, przychodnię preluksacyjną działającą w ścisłej współpracy z kliniką położniczą. Klinika trzymała pieczę także nad 3. Wojskowym Ośrodkiem Rehabili-

Rycina 6. Zespół lekarski Kliniki

tacyjnym w Łądku Zdroju. W ramach kliniki utworzono specjalistyczną bibliotekę wraz z pracownią fotograficzną. Ambulatorium Ortopedyczno-Urazowe utworzone w tym samym roku prowadziło działalność usługową, korzystając z wiedzy i doświadczenia zespołu kliniki [13] (Ryc. 6).

Prof. Marian Garlicki godził obowiązki kierownika kliniki z zadaniami komendanta (rektora) nowo utworzonej Wojskowej Akademii Medycznej, które to stanowisko objął 14 października 1958 r. W wypełnianiu obowiązków wspierał go płk dr hab. med. Władysław Barcikowski, którego mianowano ordynatorem kliniki i zastępcą kierownika [6].

Działalność naukowo-badawcza kliniki w latach 1946-1966 koncentrowała się na zagadnieniach związanych zleczeniemwrodzonychzwichnięćstawówbiodrowych, zmianzwrodnieniowo-zniekształcającychstawówbiodrowych, patomechaniką i leczeniem nawykowych zwichnięć barku, wpływem promieniowania jonizującego na tkankę kostną i gojeniem ran w chorobie popromiennej, biologią wzrostu kostnego, metodami operacyjnego leczenia choroby Dupuytrena i rekonstrukcją ścięgien [14]. Prowadzono również prace doświadczalne nad gruźlicą kostno-stawową, pobudzeniem i hamowaniem wzrostu chrząstki nasadowej oraz nad biologią wzrostu kostnego. Szeroki zakres badań obejmował również zagadnienia związane z pełnieniem służby wojskowej, tj. urazy sportowe, zwichnięcia barku, przerwanie ścięgien Achillesa, złamania z przeciążenia. Oddział ortopedii dziecięcej zajmował się przede wszystkim problematyką leczenia wad wrodzonych i opracowywaniu nowych metod terapeutycznych. Przy oddziale działała poradnia preluksacyjna, która opiekowała się dziećmi z wadami wrodzonymi

narządu ruchu. Ważnym aspektem działalności kliniki była praca dydaktyczna w ramach staży specjalizacyjnych [9, 14].

Kliniczny Oddział Oparzeniowo-Plastyczny

W dniu 5 grudnia 1970 r. przy ul. Koszykowej powstał samodzielny 25-lóżkowy Kliniczny Oddział Oparzeniowo-Plastyczny IKP WAM, który wcześniej funkcjonował na bazie pododdziału w ramach oddziałów chirurgicznych, a następnie Kliniki Ortopedii i Chirurgii Urazowej. Od 1964 r. kierownikiem oddziału był płk dr med. Stanisław Lisicki, który pozostał na tym stanowisku do czasu przeniesienia oddziału do budynków zlokalizowanych przy ul. Szaserów 128, tj. do 1974 r. (Ryc. 7).

Rycina 7. Płk dr med. Stanisław Lisicki

Oddział w chwili utworzenia był jedyną placówką tej specjalności w WP i miał pełnić rolę ośrodka szkoleniowego dla przyszłych kadr zajmujących się leczeniem oparzeń w wojsku. Wraz z uruchomieniem oddziału pracę rozpoczęli: por. lek. Jerzy Chęciński, por. lek. Witold Goller, por. lek. Andrzej Zaleski, płk lek. Zbigniew Solek.

W początkowym okresie funkcjonowania oddziału rozpoczęto badania nad czynnikami rokowniczymi w oparzeniach, wstrząsem oparzeniowym, oparzeniem prądem elektrycznym, zastosowaniem immunosupresji w leczeniu rany oparzeniowej. Duży obszar badań obejmował zagadnienia ujęte w doktrynie leczenia oparzeń oraz medycynę katastrof. W zakresie chirurgii plastycznej główny nurt badań dotyczył przeszczepów skórnych, oparzeń oraz owrzodzeń goleni [15, 13].

W 1974 r. oddział został przeniesiony do zespołu szpitalnego na ul. Szaserów 128 i włączony w strukturę Instytutu Chirurgii Centrum Kształcenia Podyplomowego WAM.

2. Centralny Szpital Kliniczny WAM (2. CSK WAM), Warszawa, ul. Szaserów 128

Szpital przy ul. Szaserów 102/108 (obecnie 128) otwarto 12 października 1964 r. Przeniesiono tu znaczną część oddziałów klinicznych mieszczących się dotychczas przy ul. Koszykowej, co pozwoliło rozszerzyć zarówno zakres udzielanych świadczeń zdrowotnych, jak i działalność naukowo-badawczą i szkoleniową 2. CSK WAM. Włączenie mieszczącego się dotychczas przy ul. Nowowiejskiej w Warszawie 1. WSO – dużego ośrodka, legitymującego się poważnymi osiągnięciami naukowymi – w struktury 2. CSK WAM bez wątpienia odegrało istotną rolę w dalszym rozwoju placówki. Klinikom chirurgicznym oddano zespół sal operacyjnych z dostosowaną aparaturą i narzędziami chirurgicznymi uwzględniającymi specyfikę poszczególnych specjalności, a także wydzieloną „separatną” salą operacyjną [16].

Profesor Garlicki w artykule zamieszczonym w „Lekarzu Wojskowym” w 1966 r. napisał: „W okresie powojennym obserwuje się olbrzymi postęp w zakresie specjalności zabiegowych na całym świecie. Podsumowując 20-letni dorobek naszych obu szpitali, możemy obiektywnie stwierdzić, że w ogólnym postępie w tych dziedzinach sztuki lekarskiej dotrzymaliśmy kroku i potrafiliśmy zabezpieczyć naszym podopiecznym wysoko kwalifikowaną pomoc specjalistyczną, jak również wzbudzić u lekarzy zainteresowania naukowo-badawcze. Te ostatnie wzrosły niepomniernie z chwilą kreowania WAM i nadania Centralnemu Szpitalowi MON praw „akademickich”. Szlachetna rywalizacja zmobilizowała wszystkich do bardziej wyężonej pracy naukowej i zdobywania stopni naukowych” [9].

W 1967 r. na bazie 2. CSK WAM został powołany rozkazem Ministra Obrony Narodowej Instytut Kształcenia Podyplomowego (IKP WAM) z 2. Centralnym Szpitalem Klinicznym WAM, utworzony na prawach Wydziału ds. Kształcenia Podyplomowego z siedzibą w Warszawie.

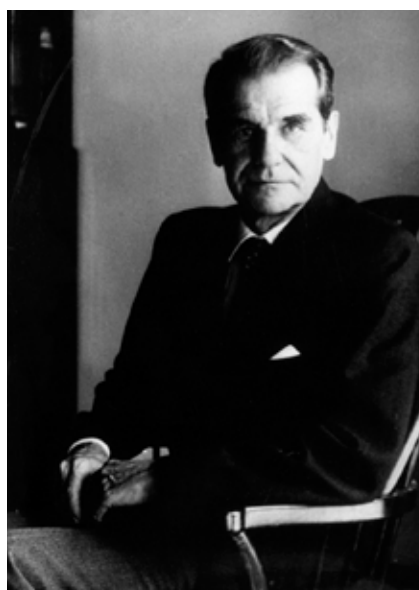
Strukturę Instytutu stanowiły:

Rycina 8. Płk prof. dr hab. n. med. Franciszek Smolarek

Rycina 9. Płk prof. dr hab. n. med. Jerzy Szulc

Rycina 10. Prof. dr hab. n. med. Stanisław Rudnicki

- II Klinika Chirurgiczna – kierownik: płk doc. dr hab. med. Franciszek Smolarek (Ryc. 8);
- Katedra Chirurgii Urazowej i Ortopedii z Kliniką – kierownik: płk prof. dr med. Jerzy Szulc (Ryc. 9);
- Kliniczny Oddział Neurochirurgii – kierownik: dr med. Stanisław Rudnicki (Ryc. 10);
- Kliniczny Oddział Urologiczny – kierownik: płk dr med. Kazimierz Szczepański;
- Klinika Neurologiczna – kierownik ppłk doc. dr hab. med. Teofan Domżał.

Instytut uzyskał prawo powoływania własnej Rady Naukowej, której pierwsze posiedzenie odbyło się 20 listopada 1969 r. Rada liczyła 33 członków, a spośród pracowników oddziałów chirurgicznych w skład Rady powołano: płk. prof. zw. Jerzego Szulca, prof. zw. Władysława Zagórskiego, płk. doc. dr med. Franciszka Smolarka, mjr. lek. Edwarda Stanowskiego.

Powołanie IKP WAM rozszerzyło zakres i zasięg działalności dydaktyczno-szkoleniowej Instytutu, który szkolił zarówno wojskowych, jak i cywilnych pracowników wojskowej służby zdrowia z całego kraju oraz stypendystów Polskiej Akademii Nauk.

Szkolenia obejmowały:

- dwuletnie staże podyplomowe,
- trzymiesięczne kursy przedegzaminacyjne dla specjalizantów,
- krótkie kursy tematyczne.

II Klinika Chirurgiczna

Oddział chirurgiczny 1. WSO, włączony w 1964 r. w strukturę 2. CSK WAM, rozpoczął działalność leczniczą już 9 kwietnia 1945 r., przyjmując pierwszych chorych. Warunki pracy w pomieszczeniach przy ul. Nowowiejskiej były wręcz tragiczne. Budynek był w ruinie – nie miał drzwi, okien, pieców, zniszczone były urządzenia kanalizacyjne, przeciekał dach, brakowało światła elektrycznego, a także bielizny i najpotrzebniejszych narzędzi chirurgicznych. Mimo to, dzięki ogromnemu wysiłkowi pracowników, oddział wykonywał zabiegi chirurgiczne na bieżąco.

Działalność oddziału przez pierwsze dziesięciolecie była głównie usługowa, dopiero w drugiej połowie lat 50. podjęto pracę badawczą, na co niewątpliwie wpłynęła decyzja zwierzchników z 1955 r. o udzielaniu świadczeń zdrowotnym również osobom cywilnym. W 1957 r. kierownikiem naukowym oddziałów chirurgicznych został płk dr med. Franciszek Smolarek. Jego działalność naukowa dotyczyła badań nad zaburzeniami obwodowego krążenia w kończynach. Innym zagadnieniem, któremu poświęcił 30 lat, było wykorzystywanie ganglioplegii do leczenia wstrząsu oraz wykrywanie i tamowanie krwawienia, szczególnie z narządów mięszzowych i przewodu pokarmowego. W pracy naukowej wspierali go m.in.: Jerzy Ancerowicz, Ryszard Ostaszewski, Józef Adamczyk [4].

Kliniczny Oddział Chirurgii Ogólnej

W 1964 r. na bazie oddziału powstał Kliniczny Oddział Chirurgii Ogólnej 2. CSK WAM. We wrześniu 1967 r. został przemianowany na II Klinikę Chirurgiczną z Podod-

ziałem Chirurgii Naczyniowej. Kierownikiem kliniki do 1983 r. był nieprzerwanie prof. Franciszek Smolarek.

Zainteresowania naukowe kliniki w pierwszych latach działalności dotyczyły chirurgii naczyń obwodowych, klatki piersiowej, jamy brzusznej, prowadzono też badania nad autonomicznym układem nerwowym. Kontynuowano badania doświadczalne w klinicznym stosowaniu klejów tkankowych (cyjanoakrylowych i biologicznych), badania kliniczne patofizjologii krążenia obwodowego w przewlekłym niedokrwieniu kończyn dolnych, m.in.: wszechstronna ocena wycinków mięśni poprzecznie prążkowanych, zaburzenia adhezji płytek oraz zmian w przemianie lipidów [17].

Klinika Ortopedii i Chirurgii Urazowej

Klinika Ortopedii i Chirurgii Urazowej, przeniesiona na ul. Szaserów we wrześniu 1964 r., przejęła również zespół Oddziału Urazowo-Ortopedycznego ze zlikwidowanego 1. WSO. Powstała Katedra Chirurgii Urazowej i Ortopedii, którą do 1966 r. kierował gen. bryg. prof. Marian Garlicki. Następcą został płk prof. Jerzy Szulc. W 1973 r. klinikę objął prof. dr hab. med. Donat Tylman (Ryc. 11).

Ryc. 11. Płk prof. dr hab. n. med. Donat Tylman

W skład kliniki weszły:

- Pierwszy Oddział Chirurgii Urazowej i Ortopedii z Pododdziałem Ortopedii Dziecięcej,
- Drugi Oddział Chirurgii Urazowej i Ortopedii z Pododdziałem Chirurgii Plastycznej,
- Oddział Ozdrowieńców 30-tóżkowy, utworzony w 1964 r., którego zadaniem było ułatwić i przyspieszyć powrót żołnierzy do służby wojskowej.
- W 1967 r. do kliniki włączono Blok Operacyjny oraz Kliniczny Oddział Neurotraumatologii.

Głównymi kierunkami badań naukowych były m.in. następujące problemy: gruźlica kostno-stawowa, badania nad biologią zrostu kostnego, chirurgiczne leczenie owrzodzeń goleni oraz oparzeń, badania nad przebudową i kliniczną przydatnością allogenicznych przeszczepów kostnych zamrożonych i radiacyjnie wyjałowionych, badania i prace nad zewnętrznymi stabilizatorami kośćca, leczenie wczesno-dziecięcych bocznych skrzywień krę-

gostupa, z zastosowaniem „rozsuwnej rozwórki chirurgicznej – typu RRC -2”, egalizacja i korekcja osi kończyn dolnych, badania doświadczalne oraz leczenie złamań przeciężeniowych szyjki kości udowej. Ponadto zespoły prowadziły badania mechaniczne nad aparaturą pomiarową we współpracy z Wojskową Akademią Techniczną i Politechniką Warszawską [13, 14, 18].

Kliniczny Oddział Urologiczny

Kliniczny Oddział Urologiczny przeniesiony do nowych budynków w 1964 r. wraz z oddziałem urologicznym 1. WSO, którego kierownikiem był płk dr med. Jerzy Buliński [19], liczył 35 łóżek. Kierownikiem oddziału do 1974 r. pozostał płk dr med. Kazimierz Szczepański. Oddział w nowych pomieszczeniach miał do dyspozycji własny blok operacyjny, salę endoskopową i gabinet RTG. Skład lekarski liczył 4 osoby: płk dr med. Jerzy Buliński, Arnold Litwak, Andrzej Hałas, Adam Alexandrowicz. Pielęgniarką oddziałową była Irena Słomińska, a za blok operacyjny odpowiadała Barbara Kolasa. Zainteresowania naukowe oddziału koncentrowały się wokół badań nad urazowością narządu moczowego oraz częściową resekcją mięszu nerkowego, stosowaniem leczenia ultradźwiękami i mikrofalami w leczeniu plastycznego stwardnienia prącia [9, 20].

Klinika Neurochirurgii

Klinika Neurochirurgii rozpoczęła działalność w 1965 r., początkowo jako 10-łóżkowy pododdział w ramach Kliniki Neurologicznej, którego kierownikiem został płk dr med. Stanisław Rudnicki. Pododdział w 1967 r. przekształcono w Kliniczny Oddział Neurotraumatologii. Pułkownik Rudnicki, przyszły profesor, piastował stanowisko kierownika do 1992 r. Pierwszy zespół pracowników oddziału był nieliczny: dr med. Stanisław Rudnicki, dr med. Apolinary Kępski, dwie instrumentariuszki i kilka pielęgniarek. Klinika już w latach 70. znacznie zwiększyła liczbę zatrudnionych, rozwinęła także działalność naukową. Prowadzono badania podstawowe i stosowane, związane z zasadniczymi nurtami neurochirurgii, m.in.: patomechanizmem zjawiska spastyczności, patofizjologią uszkodzeń rdzenia kręgowego, patofizjologią przepływu mózgowego w chorobach naczyniowych, patofizjologią i leczeniem obrzęku mózgu oraz innych przyczyn nadciśnienia wewnątrzczaszkowego, a także kompleksowym postępowaniem diagnostyczno-lecznym w gruczolakach przysadki mózgowej [21, 22].

Centrum Kształcenia Podyplomowego Wojskowej Akademii Medycznej

Po kolejnej zmianie organizacyjnej IKP WAM w 1974 r. zmienił nazwę na Centrum Kształcenia Podyplomowego WAM (CKP WAM) i stał się głównym ośrodkiem nauczania i szkolenia podyplomowego personelu medycznego wszystkich grup zawodowych reprezentowanych w wojskowej służbie zdrowia [23]. Nie zmieniły się zadania centrum w zakresie specjalistycznych świadczeń medycznych. Pozostało ono wiodącym w wojsku ośrodkiem konsultacyjnym oraz podstawową bazą do specjalizacji i rozwoju naukowego kadr medycznych. Do obowiązków centrum należała też m.in. praca naukowo-badawcza o charakterze wdrożeniowym w ramach planu naukowego resortu MON. Zmieniono strukturę – w ramach cen-

trum powstały 4 instytuty, wśród nich Instytut Chirurgii, którego kierownikiem został płk prof. dr hab. med. Tadeusz Orłowski (Ryc. 12).

Ryc. 12. Płk prof. dr hab. n. med. Tadeusz Orłowski

Instytut Chirurgii tworzyło 7 klinik:

- I Klinika Chirurgiczna – płk prof. dr hab. med. Władysław Zagórski,
- II Klinika Chirurgiczna – płk doc. dr hab. med. Franciszek Smolarek,
- Klinika Chirurgii Urazowej i Ortopedii – doc. dr hab. med. Donat Tylman,
- Klinika Neurochirurgii – dr med. Stanisław Rudnicki,
- Kliniczny Oddział Oparzeniowo-Plastyczny – p.o. płk lek. Zbigniew Solek,
- Kliniczny Oddział Przewlekłe Chorych (Oddział Odrowieńców), pozostający w ścisłej współzależności z Kliniknym Oddziałem Oparzeniowo-Plastycznym – płk dr med. Stanisław Kowalski,
- Kliniczny Oddział Urologiczny – p.o. płk dr med. Andrzej Hałas (Ryc. 13).

Ryc. 13. Płk dr med. Andrzej Hałas

Przeniesienie klinik z ul. Koszykowej na ul. Szaserów zintegrowało lecznictwo zamknięte w jeden organizm, na-

tomiast lecznictwo polikliniczne skoncentrowano przy ul. Koszykowej. Tym sposobem powstał silny ośrodek kliniczny oraz obszerna poliklinika z wieloprofilowymi poradniami specjalistycznymi. Nowa struktura szpitala, rozbudowa zaplecza diagnostyczno-laboratoryjnego, wyskospecjalistyczne szkolenie a przede wszystkim rozwój naukowy kadry pozwoliły prowadzić wielośrodkowe prace badawcze. Opracowano i wdrożono, m.in.: „Wytyczne udzielania pierwszej pomocy w oparzeniach” (1975 r.) we współpracy z Wojskową Akademią Techniczną, przygotowano założenia i zbudowano krajowy prototyp lasera dwutlenkowęgłowego (CO₂) do wycinania rany oparzeniowej z tkanek martwiczych. Rozpoczęte jeszcze w latach 60. wieloletnie badania w zakresie zastosowania klejów chirurgicznych do zaopatrywania ran oraz opatrunku klejowo-kolagenowego znalazły zastosowanie w praktyce klinicznej. Wyniki badań upowszechniano zarówno publikując w czasopismach naukowych, jak i przedstawiając na licznych zjazdach i konferencjach krajowych i międzynarodowych. Jedną z form upowszechniania wiedzy z zakresu chirurgicznych metod leczenia był cieszący się dużym zainteresowaniem film naukowy i dydaktyczny „Kleje w chirurgii”. Został on zrealizowany w CKP WAM, a reżyserem i autorem zdjęć był płk dr farm. Stefan Karliński. Film został zaprezentowany w Padwie na Międzynarodowym Festiwalu Filmów Naukowych i Dydaktycznych, gdzie zdobył Srebrne Bukrenium w kategorii filmów chirurgicznych [24]. W 1976 r. na międzynarodowym VI Festiwalu Filmów Dydaktycznych i Naukowo-Technicznych w Katowicach film otrzymał III nagrodę w kategorii filmów naukowo-badawczych [25].

Ortopedzi we współpracy z przemysłem opracowali prototypowe protezy stawu biodrowego, które zostały wyprodukowane i przekazane zainteresowanym ośrodkom w kraju, co pozwoliło udostępnić alloplastykę stawu biodrowego [26].

Baza „Bibliografia Publikacji Pracowników Wojskowego Instytutu Medycznego” za lata 1946-1974 podaje 226 prac autorstwa pracowników oddziałów chirurgicznych [27].

Piśmiennictwo

- Rozkaz ND WP nr 30/org. z 15 lutego 1945, CAW, Gł. Kwat. 606: 41
- CAW, MON, 606: 43-45
- Frontczak K. Formowanie i rozwój wojskowej administracji terenowej w warunkach przechodzenia Polskich Sił Zbrojnych na stopę pokojową. *Przełom Historyczny*, 1969; 60 (3): 477
- Korobowicz J. Tradycje historyczne 1 Wojskowego Szpitala Okręgowego. *Lek Wojsk*, 1959; 35 (5): 486-487
- Moguczy M. Organizujemy służbę zdrowia godną wojska demokratycznego państwa. *Lek Wojsk*, 1945; 3-4: 4
- Garlicki M. Profesor Marian Garlicki: z medycyną od Lwowa do Warszawy. Imieliński Kazimierz (red.). Warszawa, Polska Akademia Medycyny, 1996; 107, 133-143
- Bokwa J. Od Oddziału Chirurgii Szpitala Ministerstwa Obrony Narodowej do Kliniki Chirurgii Ogólnej, Onkologicznej i Klatki Piersiowej Wojskowego Instytutu Medycznego w Warszawie. 1945-2010: historia w fotografii. Warszawa, 2010; 12, 31
- Stasiak T. Rys historyczny XX-lecia 2 Centralnego Szpitala Klinicznego WAM. *Lek Wojsk*, 1966; 42 (1): 7-15
- Garlicki M. Działalność usługowa, dydaktyczna i naukowa Szpitala w zakresie specjalności zabiegowych. *Lek Wojsk*, 1966; 42 (1): 26-36
- Bogusławski S. 10 lat pracy Centralnego Szpitala Ministerstwa Obrony Narodowej. *Lek Wojsk*, 1955; 31 (1): 1048
- Ruszczewski Z. 2 Centralny Szpital Kliniczny WAM jako nowa placówka naukowa wojskowej służby zdrowia. *Lek Wojsk*, 1964; 40 (12): 881
- Centralny Szpital Kliniczny Wojskowej Akademii Medycznej im. gen. dyw. prof. dr. med. Bolesława Szareckiego w Warszawie (1958-1988). Red. Chmielewski H, Markowski W. Warszawa, Wojskowa Akademia Medyczna, 1990; 3
- Kalewski A. 63-lecie Kliniki Traumatologii Narządu Ruchu i Ortopedii Szpitala Ministerstwa Obrony Narodowej w Warszawie – rys historyczny. *Kwart Ortoped*, 2009; 1: 2
- Tylman D. XX lat działalności Kliniki Chirurgii Urazowej i Ortopedii Centrum Kształcenia podyplomowego Wojskowej Akademii Medycznej im. gen. dyw. prof. dr. med. B. Szareckiego w Warszawie. *Lek Wojsk*, 1978; 54 (7-8): 356-358
- Witkowski W, Strużyna J. Kliniczny Oddział Oparzeniowo-Plastyczny. *Lek Wojsk*, 1995; 71 (supl. 3): 57
- Śnigurowicz A, Goździk P. 2 Centralny Szpital Kliniczny Wojskowej Akademii Medycznej w Warszawie w nowej siedzibie. *Lek Wojsk*, 1965; 41 (4): 251
- Smolarek F. II Klinika Chirurgiczna z Pododdziałem Chirurgii Naczyniowej IKP. *Biul WAM*, 1968; 11 (1): 111-112
- Dudkiewicz Z, Żołyński K. Wkład ortopedów wojskowych w rozwój Ortopedii Polskiej. *Ortop Traumatol Rehab*, 2013; 5 (5): 69
- 50 lat Polskiego Towarzystwa Urologicznego na tle rozwoju i dnia dzisiejszego urologii w Polsce. T. 1 – 2 Opracowanie edytorskie: Borkowski A. (red.), Judycki J. (red.), Judycki J. (red.), Kuzaka B. (red.). Warszawa, Remedy, [po 1999], T. 2: 443-444
- Poznański J. Klinika Urologiczna w latach 1964-1995. *Lek Wojsk*, 1995; 71 (supl. 3): 60-61
- Bolewski J, Podgórski J. K.: Rys historyczny Kliniki Neurochirurgii. *Lek Wojsk*, 1995; 71 (supl. 3): 66
- Podgórski J. K. Profesor Stanisław Zygmunt Rudnicki – wspomnienie pośmiertne. *Neur Neurochir Pol*, 1996; 30 (4): 706-707
- Mika T, Bocheński M, Karliński S. Kształcenie Podyplomowe w XXV-leciu Wojskowej Akademii Medycznej. *Lek Wojsk*, 1983; 59 (5-6): 226-227
- Stefan Karliński. *Filmpolski.pl* internetowa baza filmu polskiego, dostęp internetowy: <https://filmpolski.pl/fp/index.php?osoba=1192925>
- Cieciura L. Sprawozdanie. *Lek Wojsk*, 1976; 52(3): 196-197
- Waniewski E. Piętnastoletnia (1967-1982) działalność naukowo-badawcza Centrum Kształcenia Podyplomowego Wojskowej Akademii Medycznej. *Lek Wojsk*, 1983; 59 (5-6): 221-225
- Bibliografia Publikacji Pracowników Wojskowego Instytutu Medycznego, dostęp internetowy: <http://www.bn.wim.mil.pl/new/bib/>